

DE TOEKOMST VAN DE UNIVERSITEIT

REDE UITGESPROKEN DOOR DE RECTOR MAGNIFICUS

PROF. DR. J. SPERNA WEILAND

TER GELEGENHEID VAN DE OPENING VAN HET ACADEMISCH JAAR 1983-1984

OP MAANDAG, 5 SEPTEMBER 1983

The needs are for a university that has a sense of social responsibility, that has a problem orientation to its curriculum, that is concerned with future time and that seeks the integration of knowledge (Edward Wiedner, geciteerd in The university and the community. The problems of changing relationships. OECD, Parijs 1982, p. 131)

Wie de ruimte waarin wij ons bevinden kent, heeft bij het binnenkomen onmiddellijk gezien, dat er iets is veranderd en (zo denk ik te mogen zeggen) verbeterd. Het oude scherm met zijn onmogelijke zwarte rand is weg, er is een nieuw scherm voor in de plaats gekomen met veel meer mogelijkheden; bovendien is het mooier dan het scherm dat hier veel te lang heeft gehangen. Wij hebben dat te danken aan het Universiteitsfonds. Dat fonds doet veel meer voor de universiteit dan de meesten van ons weten. Allerlei wetenschappelijke congressen, wetenschappelijke reizen, evenementen van verenigingen, de Tinbergen-leerstoel, het Centrum voor internationale energiestudies en andere belangrijke voorzieningen zouden zonder de hulp van het fonds niet bestaan. Ik vind dat dat best eens mag worden gezegd, en de verbetering van de aula was een goede aanleiding om dat te doen. Ik denk dat u nu uw waardering voor het fonds hoorbaar wilt maken, en ik heb daar niets tegen.

Ook dit jaar zijn mensen uit ons midden verdwenen: mensen die wij hebben gekend, met wie wij hebben gewerkt, mensen die wij hebben gewaardeerd en die wij eigenlijk niet kunnen missen. Naarmate de universiteit groter wordt, wordt de lijst van hun namen langer. In het laatste jaar zijn uit ons midden heengegaan:

Prof.dr. J.C.L. Huiskamp, gewoon hoogleraar in de faculteit der economische wetenschappen

Prof.dr. A.J. Nijk, wetenschappelijk hoofdmedewerker in de centrale interfaculteit

Mw. W. de Vries, hoofd van het Bureau Post Academisch Onderwijs van de faculteit der geneeskunde

K. de Nijs, student in de faculteit der rechtsgeleerdheid

C.J. den Boer, student in de faculteit der economische wetenschappen

R. Spruit Bleeker, student in de faculteit der economische wetenschappen

J.P. Bouma, student in de faculteit der economische wetenschappen

Mw. A.J.B. Roosa-Holthuyzen, werkzaam bij de afdeling Algemeen Beheer Woudestein

B. van Os, student in de faculteit der sociale wetenschappen

Ik nodig u uit om op te staan en hen met een moment van stilte te herdenken.

Het onderwerp van deze rede is De toekomst van de universiteit. Hij is in zekere zin de voortzetting van de rede van vorig jaar over Vernieuwing in de universiteit ¹. Een gedeelte van mijn tijd zal ik gebruiken om in het kort te vertellen wat van onze voornemens van een jaar geleden terecht gaat komen, voor het overige zal ik trachten wat lijnen uit te zetten naar een mogelijke toekomst; want om een universiteit te kunnen (be)sturen moeten wij ongeveer weten waar wij heen willen. Natuurlijk kan de schets niet volledig zijn, hij zal niet meer bevatten dan een paar lijnen. Ook zal de werkelijkheid straks anders zijn dan wij nu voorzien, omdat wij op weg naar de toekomst te maken krijgen met de *coefficient d'adversité* van een weerbarstige realiteit ².

1. Een citaat.

Tegen mijn gewoonte begin ik met een citaat. Omdat het een lang en nogal lastig citaat is, geef ik u de gelegenheid om het mee te lezen. "In de bestuursleer kent men de hypothese dat een systeem onbestuurbaar wordt indien de tijd die verloopt tussen twee elkaar opvolgende, onvoorziene exogene schokken korter is dan de tijd welke het systeem nodig heeft voor het herstel van de gevolgen van die schok. Zo dit al van toepassing is, werkt het kabinet krachtig mee aan de onbestuurbaarheid van de w.o.-instellingen."

De tekst is geschreven in 1977 of uiterlijk in de eerste weken van 1978, hij is te vinden in een artikel met de titel *Nationale planning (van het) wetenschappelijk onderwijs*, de schrijver is onmiskenbaar - zijn taal sluit iedere twijfel uit - een bestuurskundige. De strekking is duidelijk: schokken mogen niet te snel op elkaar volgen, het systeem moet de tijd krijgen om een schok te verwerken voor het de volgende te verwerken krijgt. Van de bestuursleer weet ik niets, maar de hypothese spreekt mij aan, omdat zij overeenstemt met wat de dagelijkse ervaring en het gezonde verstand ons leert: een systeem, of dat nu een economisch systeem is of een universiteit of een mens, heeft tijd nodig om een schok te verwerken, het moet dus even met rust worden gelaten. Onze bestuurskundige stelt vast - let wel, het speelt in 1977 - dat het kabinet dat niet weet of niet ziet of niet wil zien en dat het zodoende krachtig meewerkt aan de onbestuurbaarheid van de instellingen van wetenschappelijk onderwijs ³.

Wanneer wij nu terugzien naar het jaar 1977 dan lijkt dat, zeker voor de universiteiten en hogescholen, een idyllische tijd te zijn. Wel werd er bezuinigd, in twee of drie jaar niet minder dan 150 Mf ⁴, wel was de toewijzingsmethodiek voor overige exploitatiemiddelen in nevelen gehuld, ook vonden de jaarlijkse aanpassingen voor prijsstijgingen "op haast mystieke wijze"

wel, niet of onvoldoende plaats en daalden de bedragen op de rijksbegroting voor aan-, nieuw- en verbouw, en - zo roept de schrijver van het leerzame artikel uit - "men moet zich voorstellen welk een schade een denkbeeldige universiteit die een uitstekend intern planningssysteem heeft ⁵ ondervindt van een dergelijke opeenvolging van door het kabinet veroorzaakte schokken". Niettemin, vergeleken met de grimmige tijd waarin wij nu leven was het een idyllische tijd.

Een wijze man, onze bestuurskundige. Wij kunnen slechts hopen dat het kabinet van nu doet wat het kabinet van toen kennelijk niet heeft gedaan, dat het zijn waarschuwing ter harte neemt. Maar nu wilt u eindelijk wel eens weten wie dat artikel over *Nationale planning (van het) wetenschappelijk onderwijs* heeft geschreven. Wel, de schrijver was in 1977 hoogleraar in de bestuurskunde in Nijmegen. Inmiddels heeft hij ander werk, hij is nu Directeur-Generaal op het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen; op die plaats is hij op zijn minst mede verantwoordelijk voor de veel grotere schokken die nu achter elkaar en soms tegelijkertijd aan de instellingen van wetenschappelijk onderwijs worden toegebracht. Het is natuurlijk zijn goed recht als Directeur-Generaal te vergeten wat hij als professor in de bestuurskunde vijf jaar geleden wist, maar daarmee heeft de hypothese uit de besturingsleer haar geldigheid niet verloren. Met meer reden dan toen kunnen wij nu zeggen dat "het kabinet krachtig mee(werkt) aan de onbestuurbaarheid van de w.o.-instellingen". De schrijver van het artikel is, om kort te gaan, dr. In 't Veld ⁶. Ik ben nieuwsgierig naar zijn commentaar op zijn eigen uitspraken van vijf jaar geleden en wil hem daar bij gelegenheid eens naar vragen. Hoe dat ook zij, mijn wens is dat aan de universiteiten in de naaste toekomst enige rust wordt gegeven om orde op zaken te stellen. Aan die wens zal niet worden voldaan.

Welke schokken heeft het wetenschappelijk onderwijs nu in de laatste jaren te verwerken gekregen en nog niet verwerkt? Ik noem slechts de invoering van de twee-fasenstructuur (een wel zeer ingrijpende structuurverandering van het wetenschappelijk onderwijs), de invoering van de voorwaardelijke financiering van het wetenschappelijk onderzoek, de ontmanteling van de twee-fasenstructuur op het moment waarop wij er nog maar nauwelijks mee zijn begonnen, de invoering van een nieuw rangenstelsel voor het wetenschappelijk personeel, dat onder andere tot gevolg zal hebben dat het aantal hoogleraren fors gaat dalen - en natuurlijk taakverdeling en concentratie, afgekort T.V.C.

2. Taakverdeling en concentratie.

Het is niet de eerste keer in de geschiedenis, dat de universiteiten en hogescholen met taakverdeling en concentratie te maken krijgen. Ik doel nu niet op de opheffing van de universiteiten van Franeker en Harderwijk in de tijd van de Franse bezetting, maar op het jaar 1848. Er zijn in 1848 in Nederland drie universiteiten, die overigens in die tijd geen universiteiten werden genoemd, maar hogescholen. Het zijn de hogescholen van Leiden, Groningen en Utrecht. De rijksbegroting voor het jaar 1848 vermeldt voor de drie hogescholen tezamen een bedrag van f 251.900, waarvan het grootste gedeelte naar Leiden gaat. Dat is natuurlijk te veel, en er moet dus worden bezuinigd. Op 13 november 1848 bericht de ministerraad aan de Koning als volgt: "Op de kosten der hogescholen zal, hetzij door vernietiging van eene derzelve, hetzij door verdeling der faculteiten onder dezelve, hetzij door verandering van inrigting kunnen worden uitgespaard 70.000 gulden"⁷. Wie snel even meerekent ziet, dat het gaat om een korting van meer dan 25%. De modaliteiten zijn dezelfde als die van de T.V.C., met uitzondering van de regionale samenwerking, want daarvoor liggen de drie universiteitssteden te ver uiteen. Voor het overige is alles gelijk: de sluiting van Groningen of Utrecht is één mogelijkheid, een "verdeling der faculteiten" over de hogescholen (concentratie) een tweede, "verandering van inrigting" van alle hogescholen (afslanking) de derde. Ook toen waren er mensen die nog wel wat verder wilden gaan dan de ministerraad: een klein land als Nederland heeft aan één hogeschool (meer dan) genoeg. Iedereen dacht daarbij natuurlijk aan Leiden; iedereen behalve de Utrechtse professor Opzoomer, die vond dat er één grote hogeschool moest komen voor heel Nederland - in Utrecht⁸. Kortom, wie de T.V.C. heeft meegemaakt herkent alles, en tot in alle details. Of die 70.000 gulden helemaal zijn gehaald, weet ik niet. Vast staat dat er fors is gehakt, bij voorbeeld 25% op het materieel der hogescholen, en van de professoren die weggingen werden de meesten niet vervangen. Maar zie, reeds in 1848 begon het tij te keren. "Er kwamen teekenen, dat Nederland eindelijk weer voor andere en hoogere belangen aandacht zou hebben dan voor bezuiniging alleen. Zulk optimisme sprak uit G.J. Mulder's frissche vertoogen"⁹. De G.J. Mulder, wiens "frissche vertoogen" Huizinga met zoveel instemming vermeldt, is Gerrit Jan Mulder, van wie in 1849 bij een Rotterdamse uitgever een aardig boekje verscheen met de titel *Wetenschap en volksgeluk*¹⁰.

Een tweede T.V.C.-achtige ingreep in het wetenschappelijk onderwijs heeft plaatsgevonden in 1933, toen op de begroting voor het hoger onderwijs 18% werd gekort en op die voor het departement 3½%¹¹, en weer is het als waren wij in het jaar 1983, alleen de taal van Huizinga is wat ouderwets. "Men zoekt naar verdere bezuiniging in het ontoegankelijker maken van de Universiteit door verhooging der studiekosten, hier toch al hooger dan haast ergens elders, eerlang wellicht in beperking der toelating. Sommigen roepen om weering van buitenlandsche studenten. Wat er over de wenschelijkheid van een en ander te zeggen moge zijn, één trek hebben al die maatregelen gemeen: het zijn alle negatieve middelen van anti-cultureele strekking"¹².

U ziet, echt iets nieuws is de T.V.C. niet, het is meer een *revenant* en men kan zich afvragen of de theorie van de lange golven (Kondratieff) ook op de T.V.C. van toepassing is.

Over de T.V.C. zal ik kort zijn, niet omdat het niet belangrijk is, maar omdat u er veel over hebt gelezen en er in de komende weken en maanden nog veel over zult lezen. Ik beperk mij tot enkele opmerkingen.

2.1. Wanneer een land financieel-economisch zo aan de grond zit als met Nederland het geval lijkt te zijn (er zijn overigens mensen die dat ontkennen), wanneer de uitgaven van de overheid met milliardens moeten worden verlaagd om

te voorkomen dat onze kinderen straks onder de staatsschulden worden bedolven, wanneer het bouwwerk van de sociale zekerheid, dat wij na de tweede wereldoorlog steen voor steen hebben opgebouwd, wankelt; dan ligt het in de rede, dat ook aan de universiteiten en hogescholen een aanslag wordt opgelegd. Noch over dat feit op zichzelf, noch over de hoogte van de aanslag - aanvankelijk 258 Mf, later 318 Mf - hebben wij gemord, hoewel wij ook in de voorgaande jaren al veel hadden ingeleverd ¹³. Daarom hebben de universiteiten en hogescholen op zich genomen om zelf het plan voor taakverdeling en concentratie te maken, en wij hebben dat plan gemaakt.

2.2. Niemand kan met enige zekerheid zeggen wanneer een systeem stukgaat; men kan alleen achteraf vaststellen dat het stuk is, en dan is het te laat, een universiteit is iets anders dan een kleurig speelgoedje uit Hongkong. Mijn zorg is een andere dan die van onze bestuurskundige met zijn hypothese uit de besturingsleer over de schokken die een systeem kan verwerken: het ergste is niet dat het systeem onbestuurbaar wordt, want dan bedenken wij, sterker door strijd, wel weer de een of andere list, maar dat het stukgaat. In dat geval zullen wij in de toekomst met heel veel moeite moeten opbouwen wat wij nooit hadden mogen afbreken. Ik weet het niet zeker en niemand kan het met zekerheid zeggen, maar ik denk dat het moment waarop het systeem stukgaat dichtbij is, dichterbij dan sommigen lijken te denken.

2.3. Nog nooit in de (recente) geschiedenis heeft een minister zo diep in het wetenschappelijk onderwijs ingegrepen als nu. Hij beslist welke studierichtingen worden opgeheven en waar zij worden opgeheven, hij beslist welke voorstellen van de instellingen deugen en welke als ondeugdelijk ter zijde worden gelegd, en hij beslist nog veel meer. Er is een tijd geweest, waarin men met enig recht kon spreken over de autonomie van de universiteiten en hogescholen. Ook toen waren er grenzen, maar de autonomie werd ten minste in beginsel erkend. Dat is nu verleden tijd. De minister regelt en het liefst zou hij alles regelen. Een tijdelijke wet taakverdeling w.o. moet hem "krachtige sturingsmogelijkheden" verschaffen ¹⁴. Ik chargeer nauwelijks wanneer ik zeg, dat de colleges van bestuur de boodschappers worden van de beslissingen die in Den Haag zijn genomen en dat de universiteits- en faculteitsraden de uitvoerders zullen moeten zijn van wat hun door die boodschappers wordt bericht. De minister stelt het taakverdelingsplan vast ¹⁵, de instellingen maken vervolgens een uitvoeringsplan ¹⁶, dat "terstond" aan de minister wordt voorgelegd, enzovoorts. Ook moet de minister waarborgen hebben, dat zijn taakverdelingsplan "op goede en tijdige wijze" wordt uitgevoerd ¹⁷, en hij moet rechtstreeks kunnen ingrijpen, wanneer besturen en

raden hun verantwoordelijkheid niet nemen.

Intermezzo: een verklaring van de rectores magnifici.

Liever dan daar zelf nog veel over te zeggen, geef ik het woord aan de rectores magnifici van de dertien universiteiten en hogescholen in Nederland. Zij hebben vandaag een verklaring doen uitgaan, die u waarschijnlijk vanavond in de krant zult kunnen lezen, maar die ik hier in mijn rede invoeg. Aanvankelijk hebben wij gedacht aan een open brief aan de minister-president, het is ten slotte een verklaring geworden. Dit is de tekst:

De Rectores Magnifici der Nederlandse universiteiten en hogescholen wensen uitdrukking te geven aan hun bezorgdheid over aspecten van het overheidsbeleid met betrekking tot het wetenschappelijk onderwijs.

Hun bedenkingen richten zich niet tegen het opleggen van bezuinigingen of het streven om in te spelen op veranderingen die zich in de samenleving voordoen, maar tegen de rolopvatting waarvan de overheid blijk geeft.

De noodzaak van het terugdringen der overheidsuitgaven, óók voor het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek, wordt aanvaard. De opvatting, dat ernst gemaakt moet worden met de aanpassing van het stelsel van onderwijsvoorzieningen en met de optimalisering van de inzet van middelen voor onderzoek, wordt gedeeld. In samenhang met de bezuinigingen zal de gewenste innovatie creativiteit en inzet vergen van alle betrokkenen. Daarbij is een juiste rolverdeling tussen overheid en instellingen van wetenschappelijk onderwijs van essentieel belang: de overheid dient, zonder zich in details te begeven, globaal maar duidelijk de algemene doelen en kaders te stellen en deze toetsend te bewaken: het wetenschappelijk onderwijs moet zich op basis van zijn deskundigheid zetten tot het ontwerpen en uitvoeren van specifieke plannen.

Hoewel het wetenschappelijk onderwijs in het recente verleden heeft laten zien dat het op weg is om de omschreven rol naar behoren te vervullen, valt bij de overheid weinig of niets waar te nemen van een neiging om zich ten aanzien van de inrichting van onderwijs en onderzoek terughoudend op te stellen. In plaats van een tendens tot deregulering treedt een steeds dieper ingrijpende regelzucht aan de dag.

Het aantal aanwijzingen, voorschriften, richtlijnen en regels neemt, ook afgezien van de taakverdelingsoperatie, voortdurend toe. Steeds meer wordt buiten de instellingen bepaald hoe de middelen moeten worden besteed, hoe het onderwijs moet worden ingericht en welk onderzoek moet

worden verricht. Een reeks van ingrijpende maatregelen is in hoog tempo ontwikkeld, niet zelden ook opgelegd, en moet met grote snelheid worden uitgevoerd, indien tenminste niet op nóg kortere termijn tot beleidsom- buiging wordt besloten.

Deze gang van zaken staat op gespannen voet met de verantwoordelijkheden die het wetenschappelijk onderwijs voor zich mag opeisen. Zij gaat ten koste van de zorgvuldigheid waarmee de ontwikkeling van onderwijs en on- derzoek behoort te worden omgeven. Zij leidt tot bureaucratie en is fnuikend voor de inventiviteit en creativiteit van besturen, docenten en onderzoekers, die hun werk al te vaak verstoord of zelfs gefrustreerd zien worden. In de relatie tussen overheid en wetenschappelijk onderwijs wordt de regelzucht ervaren als een discriminatie van "het veld" en als een blijk van onbegrip, zo al niet van wantrouwen. De sfeer die daarmee ontstaat, is schadelijk voor de ontwikkeling van het wetenschappelijk onderwijs.

De Rectores Magnifici nodigen de overheid uit om zich kritisch te be- zinnen op haar rolopvatting. Herziening van die opvatting lijkt geboden, wil het wetenschappelijk onderwijs in staat blijven om op basis van zijn eigen, door geen andere instantie te evenaren potentieel bij te dragen tot de instandhouding van een stelsel van wetenschappelijk onderwijs en onderzoek, dat de creativiteit bezit om te beantwoorden aan de rijkge- schakeerde behoeften van onze samenleving.

Het is naar ik meen voor het eerst in de geschiedenis, dat de rectores magnifici tezamen met een verklaring naar buiten treden. Dat moet geen ge- woonte worden, het zal ook geen gewoonte worden, want daarvoor is het Rec- toren College een te ingetogen en bescheiden gezelschap. Nu echter het departement zich steeds meer gaat opwerpen als de Raad van Bestuur van de ene Universitas Neerlandica, nu meenden wij niet langer te mogen zwijgen.

Natuurlijk zijn er in de wereld ernstiger problemen dan de ruwe ingre- pen van de overheid in de universiteiten en hogescholen, en natuurlijk heeft Van Doorn gelijk: "Universiteiten hebben al eeuwen bestaan en zij zullen na eeuwen nog bestaan" ¹⁸. Het is goed dat af en toe tegen elkaar te zeggen, want wie alle dagen en af en toe nog wat nachten erbij bezig is met taakverdeling en concentratie, dat wil zeggen met in haast en dus slordig geschreven telexen en brieven, met voornemens die van de ene dag op de andere ook nog weer kunnen veranderen, met overleg dat met werkelijk overleg niet meer dan de naam gemeen heeft (dus met overleg dat geen over-

leg is), met strategieën die niet meer kunnen zijn dan die van de roulette-speler die altijd aan het kortste eind zal trekken - wie zo leeft (en zo ongeveer leven universiteitsbestuurders in deze verlichte tijd) krijgt licht een wat vertekend beeld van de werkelijkheid. Er is, zegt Van Doorn, ook thans geen reden voor de universiteiten om in grote opwinding te raken, en dat zal wel waar zijn. Maar zonder enige twijfel is er alle reden om een paar dingen die gezegd moeten worden heel duidelijk te zeggen. Ik hoop dat de rectores magnifici dat goed hebben gedaan.

2.4. Ter afsluiting van mijn korte kanttekeningen bij taakverdeling en concentratie geef ik u het plaatje - zo heet dat - van wat de E.U.R. zal moeten opbrengen. Sommigen van ons zien het misschien voor het eerst, anderen kennen het uit hun hoofd en zij zouden bij iedere regel hele verhalen kunnen vertellen. Het plaatje is nog niet definitief, het moet nog naar het Parlement en er kunnen in de bedragen nog wat veranderingen komen, wanneer de faculteiten landelijk met elkaar gaan overleggen over de verdeling van de bedragen die zij samen moeten opbrengen.

Opbrengst in miljoenen guldens

rechtsgeleerdheid	- 0,31
geneeskunde	PM
maatschappijgeschiedenis	- 0,14
economie	- 1,4
sociale wetenschappen	- 1,3
wijsbegeerte	- 0,5
bedrijfskunde	
algemene diensten	- 1,45
	<hr/>
totaal	- 5,10 + PM

De bedragen moeten in de loop van vier jaar, 1984 t/m 1987, worden opgebracht. De faculteit der geneeskunde wordt nog p.m. vermeld, omdat het forse bedrag in de orde van grootte van 100 Mf nog niet over de faculteiten en de academische ziekenhuizen is verdeeld. Ik onthoud mij op dit moment van commentaar, anders zou ik inderdaad een heel verhaal moeten vertellen over iedere regel.

3. Vernieuwingen in de E.U.R.

Wie het over taakverdeling en concentratie heeft, heeft het over de in vele opzichten onzekere toekomst van de universiteiten en hogescholen in

Nederland. Ik wil mij nu wat meer richten op de toekomst van onze eigen universiteit. Hoe staat het, zo zal men zich afvragen, met de vernieuwingen die wij vorig jaar, nog niet wetende wat ons te wachten stond, hebben aangekondigd? Ik roep nog even het werklijstje op dat ik u vorig jaar heb getoond, laat 1982 weg en begin bij 1983.

- 1983 studierichting bedrijfs- en bestuurlijke informatica
(inter)faculteit bedrijfskunde
- 1984 studierichting kunst- en cultuurwetenschappen
korte wetenschappelijke opleidingen
- 1985 korte wetenschappelijke opleidingen
- 1986 opleidingen in de tweede fase
(voortgezette) opleidingen tot wetenschappelijk onderzoeker
lerarenopleidingen
beroepsopleidingen
- 1987 ?

3.1. Het was de bedoeling dat de *bedrijfs- en bestuurlijke informatie* in 1983 een zelfstandige studierichting zou zijn in de faculteit der economische wetenschappen. Wij hebben daar samen met de faculteit hard aan gewerkt, de Academische Raad heeft ons daarbij gesteund; de minister, die in een eerder stadium de samenwerkingsovereenkomst met de R.U. Leiden en de T.H. Delft, waarin de bestuurlijke informatica door Rotterdam zal worden verzorgd, heeft goedgekeurd, heeft geweigerd een studierichting bestuurlijke informatica in Rotterdam te vestigen. Met de opbouw van de voorzieningen voor de bestuurlijke informatica moeten wij daarom verdergaan in een constructie die wij zelf niet zouden hebben uitgezocht; maar wij gaan verder, in de eerste plaats omdat wij die overeenkomst met de R.U. Leiden en de T.H. Delft hebben gesloten, in de tweede plaats omdat er een grote vraag is naar mensen met deze opleiding en ten slotte ook, omdat de informatica langzamerhand tot "uitrusting en bestand" van iedere volwaardige universiteit gaat behoren ¹⁹.

3.2. Van de bestuurlijke informatica naar de *bedrijfskunde*. Wij hadden nu met een nieuwe (inter)faculteit bedrijfskunde willen beginnen. De T.V.C. heeft dat doorkruist, maar deze keer is uitstel geen afstel geworden. In de beleidsvoornemens van de minister wordt het Interuniversitair Instituut voor Bedrijfskunde (I.I.B.) in Delft opgeheven, worden de werkzaamheden van het instituut overgebracht naar Rotterdam en wordt in de E.U.R. een (inter)faculteit der bedrijfskunde gevestigd. De (inter)faculteit zal gaan verzorgen 1. een vierjarige opleiding tot doctorandus in de bedrijfskunde, 2. een twee-

jarige opleiding tot manager voor niet-bedrijfskundigen (technici, juristen, economen, sociologen), 3. na-ervaringsonderwijs voor mensen, academici en niet-academici, die al in het management werkzaam zijn, 4. post-academisch onderwijs, vooral (maar niet uitsluitend) voor mensen die bedrijfskunde hebben gestudeerd en 5. onderzoek op het gebied van de bedrijfskunde. Daar doorheen loopt de geleidelijke opheffing van de nu nog bestaande bovenbouwstudie, die in de nieuwe structuur van het wetenschappelijk onderwijs niet meer past.

Er wordt hard gewerkt aan de leerplannen voor de twee nieuwe opleidingen, er wordt nagedacht over de structuur van de nieuwe (inter)faculteit en over haar relaties met de andere faculteiten en er is een begin gemaakt met de bouw die mede door de vestiging van de nieuwe (inter)faculteit in Rotterdam noodzakelijk was geworden. Het tijdschema is na de vertraging die wij door de T.V.C. hebben opgelopen zo, dat wij in 1984 zullen beginnen met de vierjarige opleiding tot bedrijfskundig doctorandus en misschien al in 1985 met de twee jaar durende opleiding tot manager.

Het verhaal over de bedrijfskunde, hoewel ingewikkeld, is snel verteld, maar er zijn duizend dingen die moeten worden geregeld en omdat dit de eerste grote 'overname' is in het wetenschappelijk onderwijs in Nederland kunnen wij geen gebruik maken van de ervaring van anderen. Dat wil zeggen dat wij alles zelf moeten uitvinden. Wij kunnen dat gelukkig doen in een goede verstandhouding met de mensen die in Delft de overgang naar Rotterdam moeten regelen.

3.3. Een heel nieuw gegeven in de beleidsvoornemens van de minister is de vestiging van een studierichting *bestuurskunde* in de driehoek Leiden - Delft - Rotterdam. Het is de bedoeling dat de drie instellingen de nieuwe opleiding samen opbouwen, zoals zij dat ook in het geval van de informatica hebben gedaan, en dat zij daarbij een goed gebruik zullen maken van de reeds aanwezige deskundigheid, bij voorbeeld in de studierichting politicologie. Langzamerhand kennen wij de regels van het spel. De voorzieningen in de driehoek moeten zoveel mogelijk complementair worden gemaakt, wat de een niet heeft moeten de anderen aanvullen en samen moeten de drie instellingen een volwaardige studierichting bestuurskunde gaan verzorgen. Het ligt in de bedoeling dat de vierjarige opleiding tot doctorandus in de bestuurskunde in 1984 gaat beginnen. Een commissie uit de drie instellingen en de interfaculteit bedrijfskunde werkt aan het leerplan, en dat is hard werken, want er is niet veel tijd. Voor wij het weten, zijn wij een jaar verder, en dan komen de eerste studenten binnen. De studierichting wordt naar alle waar-

schijnlijkheid ondergebracht in de faculteit der sociale wetenschappen, die dus in de toekomst naast de (Westerse) sociologie, de politicologie en de maatschappijgeschiedenis ook de bestuurskunde zal gaan verzorgen.

3.4. De vestiging van een nieuwe studierichting *kunst- en cultuurwetenschappen* schuift wat verder weg in de tijd. De commissie kunst- en cultuurwetenschappen heeft besloten - en het lijkt mij een verstandig besluit - eerst te werken aan een studiecentrum en van dat studiecentrum uit geleidelijk de voorzieningen voor een studie in de kunst- en cultuurwetenschappen op te bouwen. De T.V.C. heeft daar natuurlijk een rol in gespeeld, maar doorslaggevend was het verlangen van de commissie om eerst zo goed mogelijk te definiëren wat in de toekomst in deze studierichting aan de orde moet komen en wat niet. Wat wij zeker niet willen, is de traditionele kunstgeschiedenis; wat wij wel willen, kunnen wij nog niet zeggen. "Liberal arts" lijkt in ieder geval een nietszeggende formule te zijn. De commissie is bezig met de voorbereiding van een reeks van congressen, zij hoopt coryfeeën op het gebied van de wetenschappen van kunst en cultuur voor enige tijd in haar midden te hebben en zij dankt het Universiteitsfonds voor de hulp die het haar heeft gegeven. Intussen hopen wij in samenwerking met Studium Generale en met de daarvoor in aanmerking komende faculteiten in de komende jaren colleges te kunnen geven in de wetenschappen van kunst en cultuur.

3.5. In het schema van vorig jaar was sprake van *korte wetenschappelijke opleidingen*, die in 1984 en 1985 zouden moeten beginnen. Verschillende commissies zijn daarmee aan het werk gegaan, in een gesprek met de minister is gebleken dat hij die korte studies graag ziet komen, op dit moment hebben wij de contouren in handen van twee korte opleidingen, een gericht op Japan en een op economische beleidskunde. Er zijn mensen die zeggen dat dergelijke opleidingen wetenschappelijk natuurlijk niets voorstellen. Ik geef toe dat de kennis die in twee jaar wordt verworven veel geringer is dan de kennis die een vier jaar durende opleiding verschaft. Het gaat echter in de universiteit niet in de eerste plaats om de verwerving van kennis, maar om het zelfstandig en methodisch-critisch leren omgaan met gegevens en met de literatuur, en daarvoor kan in twee jaar een goede grondslag worden gelegd. Misschien is het ook aardig in de herinnering te roepen, dat de Nederlandsche Handelshoogeschool zeventig jaar geleden is begonnen met een opleiding in de handelswetenschappen, die in twee jaar kon worden voltooid²⁰. Het ligt in de bedoeling dat de beide opleidingen in 1984 beginnen. Of wij dat halen is nog niet met zekerheid te zeggen. Wanneer de formule 'aanslaat', zullen wij in de toekomst op dit spoor verdergaan, in samenwerking wellicht met de R.U. Leiden, de T.H.

Delft en het h.b.o. in Rotterdam.

Aanvankelijk hebben wij ook gedacht aan een korte opleiding in de milieukunde. De commissie milieukunde heeft, mede op grond van verkenningen op de arbeidsmarkt, de voorkeur gegeven aan milieukunde als keuzevak voor studenten uit alle faculteiten. Zij is bezig een voorstel voor een keuzevak milieukunde uit te werken.

1984 wordt dus een druk jaar. In 1984 komt de bedrijfskunde uit Delft naar Rotterdam, ontstaat een nieuwe (inter)faculteit der bedrijfskunde, begint de vierjarige opleiding tot bedrijfskundig doctorandus, begint - in samenwerking met de R.U. Leiden en de T.H. Delft - de vierjarige opleiding tot bestuurskundig doctorandus en beginnen, zo hopen wij, de korte opleidingen economische beleidskunde en Japan en een keuzevak milieukunde. Ten slotte zal, naar het zich laat aanzien, het regionaal studiecentrum Rotterdam van de Open Universiteit een plaats krijgen in onze universiteit.

Tegenover opbouw staat geen echte afbraak! 'Afbraak' is een groot woord, dat wij niet te snel moeten gebruiken. Ik geef nog een keer het plaatje van de voornemens van de minister.

4.1. De faculteiten der economische wetenschappen en der rechtsgeleerdheid gaan terug en zij zullen voorbij 1987 nog verder teruggaan. Dat houdt in dat er keuzen moeten worden gemaakt en dat er misschien taken moeten worden afgestoten; maar wanneer de econometrie en de fiscale economie in Rotterdam blijven - en daaraan lijkt niemand te twijfelen - dan zijn de gevolgen voor onze beide grootste faculteiten te overzien.

4.2. Iets dergelijks kan worden gezegd over de maatschappijgeschiedenis. Wij vinden dat aan een zo sober opgezette studierichting geen aanslag mocht worden opgelegd. Wij moeten vaststellen dat naar onze argumenten niet is geluisterd en dat wij op onze vragen geen antwoord hebben gekregen, maar afbraak kun je een aanslag van 0.14 Mf niet noemen.

4.3. Iets verder in de richting van afbraak gaan wij waarschijnlijk met de faculteit der geneeskunde. Waar nu nog p.m. staat, zal straks in ieder geval een fors bedrag worden ingevuld en hoe dat zal worden verwerkt, daarover is - zo heb ik begrepen - nog weinig te zeggen. Met een goede taakverdeling tussen de faculteiten kan waarschijnlijk veel worden opgevangen. Afbraak lijkt voorshands een te groot woord.

4.4. Anders ligt het bij de sociale wetenschappen. Deze faculteit, toch niet een van de grote, heeft een aanslag gekregen van 1.3 Mf. Dat bedrag vinden wij onredelijk en het departement heeft ons niet kunnen of niet wil-

len uitleggen hoe het tot stand is gekomen. Niettemin is het blijven staan. Uitgerekend aan die faculteit zullen wij moeten vragen naast de oude een aantal nieuwe taken op zich te nemen. De situatie is nu deze, dat er in deze universiteit nieuwe studierichtingen worden opgebouwd en dat tegelijkertijd de infrastructuur die wij daarvoor nodig hebben gedeeltelijk wordt ontmanteld. Ik denk dat wij, wanneer het bedrag van 1.3 Mf blijft staan, zonder overdrijving het woord afbraak kunnen gebruiken.

4.5. Nog wat somberder is het verhaal over "l'émminence grise de l'humanité" ²¹ de filosofie. De beleidsvoornemens van de minister houden in dat de studierichting der wijsbegeerte wordt geconcentreerd in de drie confessionele instellingen en de R.U. Utrecht, dat dus de studierichting der wijsbegeerte in Rotterdam wordt opgeheven en dat dat 0.5 Mf zal opleveren. Het onderwijs in de wijsbegeerte in de andere faculteiten zal worden gecontinueerd en het zal worden "bevorderd", ook zal er nog ruimte zijn voor de wijsbegeerte van bepaalde wetenschapsgebieden, maar dan is het op. Hier lijkt werkelijk sprake te zijn van afbraak; en van een afbraak, die zich moeilijk laat rijmen met de Wet op het wetenschappelijk onderwijs en het Academisch Statuut ²². De opbrengst daarvan is, zoals ik al zei, 0.5 Mf.

5. Een andere organisatie van het onderwijs.

Wie nu het geheel overziet, moet vaststellen dat in de wetenschappen van mens en maatschappij een op zijn minst onhandige situatie dreigt te ontstaan. Tot die wetenschappen reken ik de drie Woudestein-faculteiten (rechten, economie en sociale wetenschappen), straks de vierde Woudestein-faculteit, die der bedrijfskunde, verder de maatschappijgeschiedenis en de studierichting algemene gezondheidszorg en voor deze gelegenheid ook de filosofie, die immers haar relaties heeft met alle faculteiten. Misschien zou men ook stukken van de faculteit der geneeskunde erbij kunnen betrekken.

Wat is het geval? Het veld van de wetenschappen van mens en maatschappij is verdeeld in zelfstandige eenheden met een grote autonomie. Wij hebben straks een (inter)faculteit der bedrijfskunde. Wij hebben straks daarnaast een studierichting bestuurskunde, die veel met de bedrijfskunde gemeen heeft - in beide gevallen gaat het om management - maar die zit dan in de faculteit der sociale wetenschappen. De bedrijfs- en bestuurlijke informatica wordt opgebouwd in de faculteit der economische wetenschappen en waarschijnlijk ook in de (inter)faculteit der bedrijfskunde. Hoe het wat dat betreft met de bestuurskunde moet, is niet duidelijk; waarschijnlijk zal de faculteit der so-

ciala wetenschappen geen eigen voorzieningen kunnen treffen en in dat geval zal de bestuurskunde aangewezen zijn op de voorzieningen voor de economie of op die voor de bedrijfskunde of op beide. Intussen worden door de faculteit der rechtsgeleerdheid bedrijfsjuristen afgeleverd, door de faculteit der economische wetenschappen bedrijfseconomen, door de faculteit der sociale wetenschappen bedrijfs sociologen, straks komt er misschien nog een nieuwe afstudeerrichting bedrijfskundige economie en dat is iets anders dan bedrijfskunde, maar het wordt wel erg onoverzichtelijk. Verder schuiven de randen van de faculteiten over elkaar heen, in de faculteit der sociale wetenschappen zit staats- en bestuursrecht, in de faculteit der rechtsgeleerdheid zitten de sociale wetenschappen en beide faculteiten hebben een vakgroep economie. Enzovoort.

Historisch is dat allemaal wel te begrijpen; maar wie op dit moment, los van de hele voorgeschiedenis, een organisatie voor de maatschappijwetenschappen zou moeten uitdenken, zou waarschijnlijk niet op de gedachte komen om het zo te doen; sterker, hij zou waarschijnlijk zeggen dat je het zo in ieder geval niet moet doen. Ik herhaal wat ik vorig jaar heb gezegd: *Op den duur zullen wij niet kunnen ontkomen aan de vraag, of de traditionele verkaveling van de universiteit in faculteiten wel zo voor de hand ligt* ²³. Denk alleen maar aan de efficiency van het systeem, en denk aan wat er straks komt kijken bij de regeling en vooral bij de verrekening van de dienstverlening over en weer.

Hoe het dan wel zou moeten, is niet even te zeggen. Men kan zich een systeem voorstellen, waarbij de onderwijsvoorzieningen voor alle maatschappijwetenschappen bij elkaar worden gelegd in afgepaste eenheden van 100 of 200 uur, waarin bepaalde wegen worden gemarkeerd die leiden tot een doctoraal-examen in de economische wetenschappen, de rechtsgeleerdheid, de bedrijfskunde enz. en waarin de studenten de vrijheid hebben om een gedeelte van hun 'vakken' zelf te kiezen. Dat is een vrijheid die zij nu ook al hebben, maar die dan waarschijnlijk groter zal zijn. De bedrijfs- en bestuurlijke informatica of de economie van de publieke sector zit dan niet meer opgesloten in één faculteit; zij zijn onderdeel van het geheel van voorzieningen, dat in verschillende studiewegen kan worden opgenomen. Allerlei ineens niet meer ter zake zijnde verdubbelingen - staats- en bestuursrecht in de faculteit der sociale wetenschappen, economie in de faculteit der rechtsgeleerdheid enz. - zouden dan weggewerkt kunnen worden, de efficiency zou worden vergroot, het probleem van dienstverlening en verrekening zou niet meer bestaan, en interdisciplinair onderwijs en onderzoek zou een betere kans krijgen. Ik

weet dat het veel ingewikkelder is dan ik het nu even beschrijf, maar ik kan niet nalaten er op zijn minst er aan te herinneren, dat het ook anders *kan*.

Ik ga nog wat verder met hardop denken. Wij zouden het systeem zo kunnen inrichten, dat studenten niet onmiddellijk bij hun inschrijving moeten kiezen voor bedrijfskunde of bij voorbeeld voor economie of rechten; wij weten dat die keuze vaak van het toeval afhangt of door 'afstrepfen' of in het wilde weg wordt gedaan. Het eerste jaar zou dus een brede inleiding moeten zijn in het hele veld van de maatschappijwetenschappen en in de loop van het jaar zouden de studenten georiënteerd en gemotiveerd kunnen kiezen voor het een of het ander. Het zou, anders gezegd, een studium generale in de klassieke zin van het woord moeten zijn ²⁴. De tegenwerping dat er dan nog minder tijd overblijft, maakt op mij niet veel indruk. Het gaat immers in de universiteit niet in de eerste plaats om het verwerven van kennis, maar om het zelfstandig en methodisch - en dat wil ook zeggen: kritisch - leren omgaan met gegevens en met de literatuur. En hoeveel voordelen staan niet tegenover dit nadeel, wanneer het een nadeel is.

Ik denk dat het moeilijk zal zijn om weg te komen uit het systeem van faculteiten, en dat je een nieuw systeem niet even uit je mouw te voorschijn kunt toveren; maar wanneer wij het nu niet uitvinden, zullen wij het over drie of vijf of tien jaar moeten doen, want eens zal het toch moeten gebeuren.

6. Onderzoek.

In een beschouwing over de toekomst van de universiteit mag de voorwaardelijke financiering van het wetenschappelijk onderzoek niet ontbreken.

Het gaat om het volgende. Ieder jaar gaat naar de universiteiten een groot bedrag voor wetenschappelijk onderzoek. Vroeger konden de universiteiten dat in vrijheid besteden. Er was wel een wetenschappelijk verslag, waarin de besteding van het geld werd verantwoord, maar dat deed aan de vrijheid geen afbreuk. De onderzoekers konden, binnen de grenzen van de financiële mogelijkheden en de beschikbare apparatuur, zelf beslissen wat zij wilden onderzoeken. Het systeem werkte, en het werkte over het geheel genomen niet schitterend, maar ook niet slecht. Het had twee gebreken, 1. de ruimte voor onderzoek werd bepaald door het aantal studenten en was dus 'student-afhankelijk', en 2. wie in het jaar n de kantjes er af liep, kon dat doen zonder dat dat gevolgen had voor de verdeling van de middelen voor de jaren $n+1 \dots n+x$.

De voorwaardelijke financiering van het onderzoek is uitgedacht 1. om de ruimte voor onderzoek los te koppelen van het aantal studenten, dus 'student-

onafhankelijk' te maken en 2. om vervolgens met de middelen voor het onderzoek te kunnen schuiven, ze daar weg te nemen waar niet of niet goed wordt gewerkt en ze daar te brengen waar het 'goede' onderzoek wordt verricht.

Daar is op zichzelf niets tegen, er is zelfs veel voor te zeggen; want waarom zouden wij geld blijven steken in eenheden - vakgroepen, faculteiten, universiteiten - die geen goed onderzoek afleveren. Maar laat ons eens zien, hoe het systeem werkt. Het onderzoek moet nu van te voren worden aangemeld en het moet extern worden beoordeeld; wordt het goed bevonden, dan wordt het opgenomen in de voorwaardelijke financiering, het wordt 'beschermd', wordt het afgekeurd dan wordt het niet 'beschermd' en het kan tussen wal en schip vallen. Tot zover is er nog niet veel aan de hand, het leidt alleen tot een omvangrijke bureaucratie en de overheid lijkt zaken naar zich toe te halen die zij eigenlijk aan de universiteiten zou moeten overlaten.

Echt bedreigend wordt het systeem pas doordat de stuurlui van de voorwaardelijke financiering zich in het hoofd hebben gezet dat onderzoek een grote omvang moet hebben om goed te kunnen zijn. Een onderzoek dat wordt aangemeld voor de voorwaardelijke financiering moet een omvang hebben van vijf f.t.e.'s per jaar over een tijdvak van ten minste vijf jaar, dus $\gg 45.000$ uur²⁵. Dat houdt in dat een groep van twaalf tot vijftien of meer onderzoekers er vijf jaar lang aan moet (kunnen) werken. Ik geef toe dat het departement inmiddels wat water in de wijn heeft gedaan: wanneer je kunt aantonen dat een onderzoek die omvang niet *kan* hebben, valt over een kleinere omvang te praten; maar dat moet je dan wel aantonen en ook dan ligt de ondergrens ergens in de buurt van ten minste één f.t.e. per jaar. Kortom, het systeem is afgestemd op de β -wetenschappen met grote eenheden en daar zal het misschien redelijk werken; misschien ... Voor de α - en de γ -wetenschappen is het een ernstige bedreiging en ook de kleinere eenheden in de β -wetenschappen zullen in moeilijkheden komen. De korte ervaring die wij tot nu toe hebben, bevestigt dat. Onder dit systeem zou Huizinga zijn *Herfsttij der Middeleeuwen*, Nietzsche zijn *Geburt der Tragödie* nooit hebben kunnen schrijven, en in de β -wetenschappen zou een excentrieke man als Einstein geen kans hebben gekregen²⁶.

Dat ook onderzoek van een kleinere omvang voor voorwaardelijke financiering en dus voor 'bescherming' in aanmerking komt, lijkt een concessie te zijn. Aan het dogma dat wetenschappelijk onderzoek een grote omvang behoort te hebben, valt niet te tornen. *Big science* is de regel, aan wie heeft zal gegeven worden en aan wie niet heeft zal ontnomen worden ook wat hij heeft. Over de toekomst van onderzoek in de α - en de γ -wetenschappen en in het algemeen in de kleinere eenheden maak ik mij daarom grote zorgen. En dat alles op grond van een dogma

of van een fictie; of is het misschien op grond van de eisen van een bureaucratie die wel papier wil zien, maar het mag niet te veel worden, omdat de bureaucratie het dan niet meer overziet. Commentaren uit de α -²⁷ en de γ -wetenschappen²⁸ bevestigen mijn sombere conclusies.

Het staat trouwens nog te bezien of de β -wetenschappen er op den duur wel gelukkig mee zullen zijn. Eerst wel; het zal hun namelijk niet moeilijk vallen de α - en de γ -wetenschappen er uit te werken, tegen Albert Heijn heeft het winkeltje op de hoek geen kans. Maar dan? Wie het waagt onderzoek aan te bieden voor 'bescherming' (en er is geen keus, want wie het er niet op waagt ziet het geld in ieder geval naar een ander gaan)²⁹, speelt op zeker. Immers, wanneer zijn voorstel wordt afgewezen, moet hij zonder 'bescherming' verder of hij kan niet meer verder, omdat het geld onder zijn handen wegschuift. Op zeker spelen wil zeggen: ieder avontuur vermijden, voorstellen indienen die in alle opzichten voldoen aan de criteria van "normale wetenschap"³⁰, die met een vrij grote zekerheid tot resultaat zullen leiden en die het wetenschappelijk forum zonder moeite herkent³¹. Het wil zeggen: je conformeren aan wat er al is, meer van hetzelfde, niet denken, werken³² en kijken naar de *citation index*.

U vindt dat Cassandra het nu overdrijft? Ik help het u hopen, maar zelfs de R.A.W.B., toch geen tegenstander van het systeem, heeft zorgen. De voorwaardelijke financiering is vriendelijk voor het conventionele, onvriendelijk voor het meer avontuurlijke, experimentele, vernieuwende onderzoek³³. Kortom, wij komen terecht in de wetenschapsfabriek, waar Nietzsche al een eeuw geleden over heeft geschreven³⁴; maar dat was dan ook in de *Unzeitgemässe Betrachtungen*, die nu nog even *unzeitgemäss* zijn als zij toen waren.

Nu komt er een wrevelige vraag: wanneer het systeem van de voorwaardelijke financiering niet deugt en het oude systeem ook zijn gebreken had, wat wil je dan? Het antwoord is even eenvoudig als *unzeitgemäss*:

1. schaf het bestaande stelsel van voorwaardelijke financiering van het onderzoek af - dat houdt in, dat een heel stuk bureaucratie kan verdwijnen³⁵ - en zorg er voor dat de financiering van het onderzoek 'student-onafhankelijk' blijft;

2. laat weten dat achteraf moet worden verantwoord hoe de middelen voor onderzoek zijn besteed, en dat de middelen over enkele jaren, bij voorbeeld in 1986 of in 1987, daar waar ze niet of niet goed zijn besteed, worden weggenomen.

3. vergeet de fictie dat wetenschappelijk onderzoek groot moet zijn om voor financiering in aanmerking te kunnen komen, geef enig vertrouwen aan

kleine(re) groepen en zelfs aan mensen die alléén werken, kortom geef Nietzsche en Einstein een kans ³⁶.

4. laat de mensen die weten wat op hun wetenschapsgebied gaande is samen werken aan een verdeling van de taken en laat hun overleg uitmonden in een plan voor dat gebied, dat bij voorbeeld over een jaar klaar moet zijn.

5. gebruik waar nodig een niet te groot gedeelte van de middelen voor een "selectieve stimulering" van onderzoek op bepaalde en nader te bepalen terreinen ³⁷.

Dit zijn slechts ruwe contouren van een voorstel dat wij veel verder zouden moeten uitwerken; over Z.W.O. is bij voorbeeld nog niets gezegd. Een ding is zeker: de druk waar het wetenschappelijk onderzoek nu onder lijdt en waar het straks nog meer onder zal gaan lijden, wanneer wij de koers niet wijzigen, zal verdwijnen; de façadebouw zal verdwijnen; de bureaucratie verdwijnt; er kan weer worden gewerkt. En dat is immers wat wij willen: gewoon aan het werk zijn en goed werken. Ik denk niet dat het voorstel een kans maakt. Daarvoor is het te eenvoudig, en een voorwaarde om zo te kunnen werken is dat de overheid ons haar vertrouwen geeft.

7. Samenwerking.

Ik kom tot mijn laatste onderwerp (en er zijn dus heel veel dingen die ik moet laten liggen). De toekomst van de universiteiten, dus van de Erasmus Universiteit, staat in het teken van taakverdeling en dus van samenwerking. In deze rede heb ik een paar keer gewag gemaakt van onze samenwerking met de R.U. Leiden en de T.H. Delft op het gebied van de informatica, straks op dat van de bestuurskunde, en misschien zullen ook de sociale wetenschappen en de filosofie in de samenwerking worden betrokken. Samenwerking gaat niet zonder enig idealisme, maar je kunt tegelijkertijd niet realistisch genoeg zijn, zonder een paar eenvoudige en voor de hand liggende spelregels lukt het niet. Samenwerking veronderstelt elkaar niet afvallen, elkaar niet 'gebruiken', geen geheime agenda's en vooral geen streken. Kortom, je moet elkaar kunnen vertrouwen. Voor universiteiten die lang in de *status naturalis* hebben geleefd is dat even wennen ³⁸. Wij hebben alle vertrouwen dat wij er in zullen slagen tot een goede samenwerking te komen en zullen daar van onze kant alles aan doen.

Maar de wereld is groter dan Zuid-West Nederland, wij zullen verder om ons heen moeten kijken, ook over de grenzen. Het zal aan de Nederlandse universiteiten en het zal ook aan onze universiteit ten goede komen, wanneer wij onze betrekkingen met universiteiten in ons grote buitenland verder opbouwen en

versterken. Eigenlijk zou ieder van ons, docenten en studenten, met een zekere regelmaat in het buitenland moeten zijn en buitenlandse geleerden hier moeten ontvangen. In de in beginsel wereldomvattende wetenschappelijke gemeenschap, de *universitas magistrorum et scholarium*, is de uitwisseling van ervaringen en denkbeelden essentieel voor ieder. Ik denk daarom, dat wij in de toekomst alles in het werk moeten stellen om de deelname van mensen uit onze universiteit aan de wetenschappelijke communicatie over de grenzen heen zo veel mogelijk te bevorderen. Dat is niet een aardigheidje naast (en na) het werk, het is een stuk van het werk zelf, en het is onze enige mogelijkheid om te ontkomen aan wetenschappelijk parochialisme. Terecht heeft de R.A.W.B. in zijn Jaaradvies 1983 een lang en belangrijk hoofdstuk aan de internationale wetenschappelijke samenwerking gewijd. West-Europa ligt naast de deur (het is alleen jammer, dat voorbij Brussel geen Nederlands wordt gesproken), de Verenigde Staten zijn niet ver weg en de ontwikkelingslanden mogen wij niet vergeten. Een samenwerking als die van onze universiteit met de Universitas Hasanudin op Sulawesi is niet alleen voor de mensen daar belangrijk, maar ook voor de mensen hier. Dat er financiële drempels zijn, weet ik. Dat er met wat inventiviteit toch veel kan worden gedaan, staat voor mij vast.

Kijken wij, zoals wij nu even doen, over de grenzen heen, dan zien wij niet alleen universiteiten. Wij zien een hele wereld die door armoede, honger, geweld wordt geteisterd en waarin miljoenen mensen voor zichzelf en voor hun kinderen geen andere toekomst hebben dan het desperate in-leven-blijven-zolang-dat-lukt. Het is niet de taak van de universiteit aan die mensen een toekomst te geven; vergeleken met de economische en politieke krachten die het lot van de mensen en van de hele mensheid bepalen, is zelfs de wereldomvattende *universitas magistrorum et scholarium* machteloos. Wel lijkt het mij de taak van de universiteit te zijn een aanzienlijk gedeelte van haar niet geringe wetenschappelijke inventiviteit te richten op de vraag, hoe voor mensen-zonder-toekomst een menselijke toekomst kan worden gemaakt.

In de loop van deze zomer heb ik de faculteiten een brief geschreven met de vraag of wij in deze universiteit, die zich de naam van Erasmus heeft aangemeten of aangematigd, kunnen komen tot een werkgroep "wetenschap en vrede". Ik hoop dat die werkgroep er komt en dat hij wetenschappelijk, systematisch, methodisch-critisch gaat werken aan een andere en betere wereld. Wij zijn in de universiteit; ik denk dus niet aan een groep van bevlogen idealisten, ik denk aan mensen die bereid zijn de "Anstrengung des Begriffs" (Hegel) op zich

te nemen. Het aardige - om zo te zeggen - is dat alle studierichtingen die wij hier hebben daarbij betrokken kunnen zijn en dat wij samen kunnen werken aan het mooiste interdisciplinaire onderzoek dat er is. Want een werkgroep "wetenschap en vrede" vindt ook de mensenrechten op haar weg en de vraag naar een andere economische orde; en er zijn nog wel meer vragen waar zo'n groep tegenop zal lopen.

Ik denk dat de universiteit alleen dan een toekomst heeft, wanneer zij zich geloofwaardig en overtuigend en uiteraard zonder de normen van strenge wetenschap te verzaken in dienst stelt van de toekomst van hen die geen toekomst hebben.

Ik kom thans aan een aangename plicht, namelijk de uitreiking van de Ad Fontes penning aan Ir. K.T. Kho. De heer Kho is sedert november 1976 werkzaam bij deze universiteit als Hoofd van de Centrale Veiligheidsdienst. Naast deze functie heeft hij sedert november 1980 gefunctioneerd als voorzitter van de stuurgroep voor het energiegebruik in de E.U.R. De opdracht van deze stuurgroep luidde: "Het opstellen van een verantwoord energiebeheer op beide universiteitscomplexen, binnen de eigen mogelijkheden met als hoofddoel het energieverbruik te beperken". Mede door het werk dat deze stuurgroep heeft verricht is de universiteit erin geslaagd om in de periode van juli 1980 tot juli 1983 ca. 30% op het energieverbruik te besparen. Wegens deze buitengewoon grote verdienste voor de universiteit heeft het College van Bestuur besloten om als blijk van waardering voor de behaalde resultaten de Ad Fontes penning te verlenen aan Ir. Kho. In hem danken wij ook de andere leden van de stuurgroep voor hun inspanning en hun vindingrijkheid. Ik nodig hem uit op het podium te komen en de penning in ontvangst te nemen.

Ten slotte, in de loop van het jaar, op 1 december, zal Prof.dr. M.W. van Hof mijn taken overnemen. Ik heb het college van dekanen dit voorjaar laten weten dat ik nu er omweer in de lucht hangt niet wilde deserteren, maar dat ik mijn taken graag aan een ander zou overdragen. Het college heeft u, Prof. Van Hof, bereid gevonden om in mijn plaats te treden. Onze gesprekken in de laatste maanden hebben mij de zekerheid gegeven, dat het college een gelukkige keuze heeft gedaan. Bij Koninklijk Besluit van 25 juli 1983 bent u benoemd tot rector magnificus van de Erasmus Universiteit voor het tijdvak van twee jaar, dat op 1 december begint. U wacht - ik kan dat zonder overdrijven en op grond van een ruime ervaring zeggen - een zware taak. Bij de vervulling van die taak wens ik u wijsheid, geduld en moed. De amtsketen kan ik nu nog niet overdragen, wel begroet ik u met de oude woorden *salve rector magnifice, iterumque salve.*

NOTEN

1. J. Sperna Weiland: *Vernieuwing in de universiteit*. Rede enz. 6 september 1982.

2. Men zie de leerzame uiteenzettingen over vrijheid en 'facticiteit' in J.-P. Sartre: *L'être et le néant. Essai d'ontologie phénoménologique*. Gallimard, Paris 1943, p. 561 vv. Niemand is meer doordrongen geweest van de grenzen van de vrijheid en van de weerstanden die iedere *projection* van een mogelijke toekomst ontmoet en oproept dan de man die soms de filosoof van de absolute vrijheid wordt genoemd. Ik beperk mij tot één citaat: "Le coefficient d'adversité des choses est tel qu'il faut des années de patience pour obtenir le plus infime résultat" (p. 561). Vrij zijn is dus niet "obtenir ce qu'on a voulu", maar "se déterminer à vouloir (au sens large de choisir) par soi-même" (p. 563). Zo ongeveer moet deze schets van een mogelijke toekomst worden opgevat.

3. "de w.o.-instellingen" zegt de schrijver, die het elders in hetzelfde artikel heeft over een "meerjarenafsprakenopmaking".

4. Het symbool Mf staat voor "een miljoen gulden".

5. Dus een universiteit als de E.U.R.

6. Prof.dr. R.J. in 't Veld: *Nationale planning wetenschappelijk onderwijs, in Universiteit en Hogeschool*, XXIV:5, februari 1978, p. 301-309. De hierboven gegeven citaten zijn te vinden op p. 309.

7. Ik ontleen de gegevens over T.V.C. anno 1848 aan het boek van J. Huizinga over de geschiedenis van de universiteit van Groningen gedurende de derde eeuw van haar bestaan (1814-1914), dat is verschenen als eerste deel van *Academia Groningana, MDCXIV-MCMXIV*. Het boek is opgenomen in deel VIII van de Verzamelde werken van J. Huizinga; zie J. Huizinga: *Verzamelde werken VIII. Universiteit, wetenschap en kunst*. Tjeenk Willink, Haarlem 1951, p. 36-339. Het citaat is te vinden op p. 214.

8. J. Huizinga, a.w. p. 216.

9. J. Huizinga, a.w. p. 216.

10. G.J. Mulder (1802-1880) was in de jaren 1828-1840 lector aan de Klinische School te Rotterdam, eerst in de botanie en de chemie, later (na 1831) alleen nog in de chemie. In 1840 vertrok hij, "teleurgesteld over het gebrek aan wetenschapszin onder de Rotterdamse bestuurders", naar Utrecht; zie M.J. van Lieburg: *Het medisch onderwijs in Rotterdam, 1467-1967*. Rodopi, Amsterdam 1978, p. 75.

11. Ik ontleen deze gegevens aan de rede van de rector magnificus J. Huizinga bij de overdracht van het rectoraat op 18 september 1933; zie Jaarboek der Rijksuniversiteit te Leiden 1933, p. 201-207, en J. Huizinga, a.w. p. 409-414.

12. J. Huizinga, a.w. p. 414.

13. Volgens een ruwe schatting zal het w.o. in 1987, wanneer de opbrengst van de T.V.C. in zijn geheel op de tafel van de minister ligt, over de laatste tien jaar een miljard gulden, 1000 Mf, hebben ingeleverd. Er zijn tekenen die er op wijzen dat het (veel) meer zal worden; dan zijn wij niet ver van de 25% van de T.V.C. anno 1848.

14. Ontwerp van Wet, houdende bijzondere bepalingen van tijdelijke aard voor taakverdeling in het wetenschappelijk onderwijs (Tijdelijke wet taakverdeling w.o.). Tweede Kamer der Staten-Generaal, zitting 1982-1983, nr. 17 997. De "krachtige sturingsmogelijkheden" zijn te vinden in de Memorie van Toelichting, p. 8.

15. Tijdelijke wet taakverdeling w.o. artikel 2.

16. Tijdelijke wet taakverdeling w.o. artikel 3.

17. Tijdelijke wet taakverdeling w.o. Memorie van Toelichting p. 8, 13.

18. J.A.A. van Doorn: *Ivoren torens?* NRC-Handelsblad, 21 juli 1983.

19. Met de woorden "uitrusting en bestand" verwijs ik naar artikel 96ter van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs. Datgene wat tot "uitrusting en bestand" van een universiteit, hogeschool of academisch ziekenhuis behoort wordt bekostigd door middel van een bijdrage uit 's rijks kas "tenzij in een bepaald geval uitdrukkelijk blijkt, dat taakverdeling dringend vereist is en geschieden kan zonder ernstig nadeel voor het overige onderwijs en onderzoek aan de betreffende instelling".

20. Dr. J.H. van Stuijvenberg: *De Nederlandsche economische hogeschool 1913-1963*. Van Handelshoogeschool naar Hogeschool voor maatschappijwetenschappen. Nijgh & Van Ditmar, Rotterdam-'s-Gravenhage 1963, p. 22, 31. Niettemin was de Nederlandsche Handelshoogeschool nadrukkelijk "een wetenschappelijk instituut", a.w. p. 32.

21. J.-P. Sartre: *Critique de la raison dialectique*. Gallimard, Paris 1960, p. 15.

22. Artikel 17 van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs bepaalt welke faculteiten een universiteit kan omvatten, bepaalt voorts dat een universiteit ten minste drie faculteiten bevat, "waaronder in elk geval de faculteit der geneeskunde of die der wiskunde en natuurwetenschappen", en vermeldt ten slotte in lid 3: "Het academisch statuut regelt de centrale interfaculteit, welke in elk geval de wijsbegeerte omvat". Blijkbaar behoort de wijsbegeerte dus tot "uitrusting en bestand" (zie noot 18) van een universiteit. Het academisch statuut bepaalt in artikel 2 lid 1: "Aan elke universiteit is een centrale interfaculteit tussen alle faculteiten die de universiteit omvat". Hoe de opheffing van de studierichting der wijsbegeerte kan worden gerijmd met de combinatie van W.w.o. artikel 17 lid 3, A.S. artikel 2 lid 1 en W.w.o. artikel 96ter lid 1 is mij geheel onduidelijk.

23. J. Sperna Weiland: *Vernieuwing in de universiteit*. Rede enz. 6 september 1982, p. 17. Ook herinner ik nog eens aan het artikel van Richard Whitley: *The rise and decline of university disciplines in the sciences*, in *Issues in interdisciplinarity*, edited by Jean H.P. Paelinck, Proceedings of a seminar held at the Rotterdam Institute for Multi- and Interdisciplinary Research (RIMIR). Erasmus University Rotterdam, 1982, p. 23: "The need for a critical examination of the concept "discipline" and of other units of social and intellectual organisation, has become ... acute".

24. In dat studium generale zou ik een plaats willen geven aan de filosofie (de *dialectica* uit het oude *trivium*), met name aan de wetenschapsleer en aan wetenschap en samenleving, aan de wiskunde (de *arithmetica* en de *geometria* uit het oude *quadrivium*), aan de moderne talen (overeenkomende met de *gramma-*

tica uit het oude *trivium*), de geschiedenis, de methoden en technieken van wetenschappelijk onderzoek en natuurlijk niet in de laatste plaats aan inleidingen in de verschillende wetenschappen van mens en maatschappij. Misschien zou ook een inleiding in het werken met computers onderdeel moeten zijn van het studium generale.

25. f.t.e. = full time equivalent = 1.800 uur. Vijf f.t.e.'s is dus $5 \times 1.800 = 9.000$ uur. Vijf f.t.e.'s over een tijdvak van ten minste vijf jaar = $\rightarrow 5 \times 9.000 = \rightarrow 45.000$ uur.

26. In een interview met de Haagse Post, verschenen op 4 juni 1983, wordt minister Deetman geconfronteerd met de uitspraak van de politicoloog Hans Daudt: "Als de voorwaardelijke financiering toen al had bestaan was *Herfettij der Middeleeuwen* nooit geschreven". De minister antwoordt daarop als volgt: "Had Huizinga zijn boek niet kunnen schrijven onder de voorwaardelijke financieringsregeling? Geloof je dat nou echt? *Hèhèhè*. Het is toch niet zo gek dat de overheid wat greep wil hebben op de manier waarop de gelden besteed worden? Dat dat per definitie tot bureaucrativering leidt ... dat lijkt mij onjuist. Bovendien heeft niemand geld bij het ministerie te komen vragen ..." Zie *De Hardheid van Deetman*. De Haagse Post, 4 juni 1983, p. 28. Dat de overheid (meer) greep wil hebben en moet hebben op de manier waarop de gelden worden besteed, is in de theorievorming rondom de voorwaardelijke financiering een heel nieuw element. Tot nu toe ging het in de theorie om de verbetering - kwaliteitsverhoging - van het onderzoek en om het aanbrenge van een grotere samenhang. Wat de minister in het interview zegt over de greep van de overheid moet een verspreking zijn, waar wij géén conclusies uit mogen trekken.

27. In De Volkskrant van zaterdag 18 juni 1983 verscheen een artikel van prof.dr. H.W. von der Dunk, hoogleraar in de geschiedenis van de twintigste eeuw aan de R.U. Utrecht, dat van de opmaakredactie de titel heeft meegekregen *Regering amputeert en dirigeert de wetenschap*. Von der Dunk beschrijft de gevolgen van het nieuwe systeem, dat dient tot verbetering van het onderzoek, als volgt: "Wat is namelijk het geval? Alle onderzoek moet voortaan worden gekeurd nog voor het is verricht. Men keurt dus onderzoeksplannen, als ik het wel heb (en ik ben bang dat ik het zeer wel heb). Alleen wie het merkstempel krijgt mag aan de slag ... Het indienen van plannen wordt een kunst op zichzelf. Uit angst hun positie te verliezen of hun recht op onderzoek, zullen velen zoveel tijd steken in de presentatie en aanpassing van hun aanvragen, aan het lobbyen rechts en links, aan de contacten met belangrijke figuren (liefst losjes bij een glas sherry) dat ze aan het onderzoek nauwelijks toekomen. Men zal zich in het gezichtsveld van autoriteiten dringen: vooral buitenlandse, want daarvoor is men in Den Haag gevoelig".

28. In een artikel met de titel *Veroordeeld tot voorwaardelijkheid* in *Folia Civitatis* van 26 april 1983 zegt de socioloog Bart Tromp het volgende: "Er is in Nederland geen enkele wetenschappelijk onderzoek gedaan naar het *feitelijke* onderzoeksproces in de verschillende wetenschappen. Het Beleid is een volslagen slag in de lucht. Er is, om maar één voorbeeld te noemen, geen enkele wetenschappelijke basis voor het uitgangspunt dat grootschalig onderzoek tot betere resultaten leidt, efficiënter verricht wordt, of goedkoper is dan kleinschalig. En alleen in een heel specifiek soort onderzoek is het realistisch vijf jaar vooruit te plannen. Ondertussen is voor de getrainde socioloog wel duidelijk wat het Plan feitelijk gaat betekenen: een verdere bureaucrativering van de universiteit ... en een kolossale façadebouw aan Plannen. Dat is allemaal al erg genoeg, maar wat ronduit onverteerbaar en schandelijk is, dat is de pervertering van de vrije wetenschapsbeoefening die het voornaamste onbedoelde gevolg van de voorwaardelijke financiering zal zijn".

29. Ongeveer het uiterste aan cynisme is de mededeling van de minister dat niemand geld hoeft te komen vragen. Inderdaad, niemand moet, maar wanneer een universiteit / faculteit / vakgroep geen onderzoek ter 'bescherming' aanbiedt, gaat het geld op den duur wel weg; en waar geen geld is, worden mensen ontslagen.

30. Ik ontleen de term "normale wetenschap" aan Thomas S. Kuhn: *The structure of scientific revolutions*. The University of Chicago Press, Chicago 1962. Normale wetenschap is de wetenschap die in het spoor loopt van een erkend paradigma van 'echte' wetenschap. Normale wetenschap is dus sterk aan een traditie gebonden: de methode is gegeven, de vooruitgang van de wetenschap is de toepassing van de gegeven methode op nieuwe data. In die zin zijn de vragen die in de normale wetenschap worden gesteld traditioneel, en ook de antwoorden kunnen niet anders dan traditioneel zijn.

31. Over het wetenschappelijk forum zie A.D. de Groot: *Academie en Forum*. Over hoger onderwijs en wetenschap. Boom, Meppel-Amsterdam 1982.

32. Ik verwijs hier naar een interview met Fernand Braudel in NRC-Handelsblad van 30 juli 1983. In dat interview zegt Braudel over de jonge generatie: "Wat ik hen verwijt is dat ze minder plezier in het leven hebben dan ik vroeger had. Zelfs dan ik nu heb, op mijn leeftijd. Waarom? *Ze leven in een samenleving die veroordeelt tot een vorm van werken die het denken uitsluit*".

33. In het Jaaradvies 1983 zegt de R.A.W.B. over het voorwaardelijk gefinancierd onderzoek het volgende: "De onderzoekvoorstellen zullen door de universiteiten vooral z6 worden geformuleerd dat ze maximaal haalbaar zijn en zullen zich dus ... vooral in het 'centrum' van de disciplines bevinden. Marginale gebieden, die veelal de bestaande grenzen overschrijden, raken daardoor in verdrukking". De R.A.W.B. stelt vast, dat de voorwaardelijke financiering zodoende op de inhoud van het onderzoek "een sterk conserverende werking uit(oefent)". Een tweede zorg van de R.A.W.B. betreft het feit dat door de voorwaardelijke financiering "een nieuw administratieve en bureaucratische rompslomp" ontstaat.

34. Aan de verleiding Nietzsche wat uitvoeriger aan het woord te laten, kan ik geen weerstand bieden. In de beroemde beschouwing met de titel *Vom Nutzen und Nachteil der Historie*, het tweede stuk van de *Unzeitgemäße Betrachtungen*, lezen wij het volgende: "Wenn die Menschen in der wissenschaftlichen Fabrik arbeiten und nutzbar werden sollen, bevor sie reif sind, so ist in kurzem die Wissenschaft ebenso ruiniert wie die allzuzeitig in dieser Fabrik verwendeten Sklaven. Ich bedaure, dass man schon nötig hat, sich des sprachlichen Jargons der Sklavenhalter und Arbeitgeber zur Bezeichnung solcher Verhältnisse zu bedienen, die an sich frei von Utilitäten, enthoben der Lebensnot gedacht werden sollten; aber unwillkürlich drängen sich die Worte "Fabrik", "Arbeitsmarkt", "Angebot", "Nutzbarmachung" - und wie alle Hilfszeitwörter des Egoismus lauten - auf die Lippen, wenn man die jüngste Generation der Gelehrten schildern will. Die gediegene Mittelmässigkeit wird immer mittelmässiger, die Wissenschaft im ökonomischen Sinne immer nutzbarer ... Die Kärner haben unter sich einen Arbeitsvertrag gemacht und das Genie als überflüssig dekretiert - dadurch, dass jeder Kärner zum Genie umgestempelt wird; wahrscheinlich wird es eine spätere Zeit ihren Bauten ansehen, dass sie zusammengekartt, nicht zusammengebaut sind. Denen, die uner müdlich den modernen Schlacht- und Opferruf "Teilung der Arbeit! In Reih und Glied!" im Munde führen, ist einmal klärlich und rund zu sagen: *wollt ihr die Wissenschaft möglichst schnell fördern, so verdet ihr sie auch möglichst schnell vernichten ...*" (F. Nietzsche: *Werke in drie Bänden*, herausgegeben von Karl Schlechta. Hanser, München o.J. Erster Band, S. 256-257).

35. Welke omvang de bureaucratie dreigt te krijgen, daarover is het een en ander te vinden in *Beklemmend wetenschapsbeleid*. Noord-Hollandsche Uitgevers Maatschappij, Amsterdam-Oxford-New York, 1983. Het gaat hier om het achtste deeltje in de reeks van Werkdocumenten van de sociaal-wetenschappelijke raad van de K.N.A.W. De raad wijst op de "onstuitbaar voortwoekerende bureaucrativering" (p. 37), merkt op dat "de in brede kring bepleite deregulering ... niet alleen daar dient te worden overwogen waar zij voor de ondernemingen gunstig zou kunnen uitwerken" (p. 15) en berekent in Bijlage 1, p. 39-41, de kosten van de voorwaardelijke financiering. Na een berekening te hebben uitgevoerd met de uitkomst, dat in de toekomst aan de beoordeling van de voorstellen ieder jaar ten minste een bedrag van 7.0 Mf zal worden uitgegeven (de kosten van het departement zijn daarin niet begrepen), eindigt de sociaal-wetenschappelijke raad met een mededeling die ik zonder commentaar overneem: "Past men het bovenstaande toe op de eerste ronde van 409 aanvragen waarvoor 50 mln. gulden beschikbaar is, dan blijken er 30 van de 409 aanvragen te kunnen worden toegekend. De kosten van de beoordelingsprocedure bedragen bijna 20 mln. gulden, bij de veronderstelling dat er tijdens de beoordeling in de instellingen geen aanvragen zijn afgevallen. Anders worden de kosten nog hoger". Ik merk slechts op dat er nog andere kosten zijn - wreveld, onzekerheid enz. - die zich moeilijk laten berekenen, maar het zijn wel kosten.

36. Dat lijkt grotesk, maar het is heel redelijk en het heeft de instemming van de sociaal-wetenschappelijke raad van de K.N.A.W. die "aan onderzoekers die alleen werken en hun bekwaamheid getoond hebben de gelegenheid (wil) geven in vrijheid wetenschappelijk werk te kunnen doen"; zie *Beklemmend wetenschapsbeleid*, p. 36. In vrijheid! Dat is een taal die wij niet meer horen en die wij nauwelijks meer verstaan!

37. Over "selectieve stimulering" zie *Beklemmend wetenschapsbeleid*, § 3.2. (p. 17-18) met de titel *Integrale planning versus selectieve stimulering*. "Tegenover het model van de *integrale planning* plaatst de Sociaal-Wetenschappelijke Raad in navolging van de R.A.W.B. ... het model van de *selectieve stimulering*. Hierin wordt het onderzoek als regel vrijgelaten en de planning blijft beperkt tot enkele gebieden van onderzoek waarop dat vanwege de hoge kosten nodig is. Een selectief stimuleringsbeleid dient zich voorts te richten op uitgezochte gebieden die vanwege hun duidelijke wetenschappelijke en/of maatschappelijke betekenis financiële steun van de overheid behoeven", a.w. p. 18.

38. Thomas Hobbes (1588-1679) beschrijft de *status naturalis* als *bellum omnium contra omnes*. Het is de situatie waarin ieder, door vijanden omgeven, zijn eenzame oorlog voert tegen alle anderen. De centrale vraag van zijn politieke filosofie is hoe wij uit de *status naturalis* naar een *status civilis* kunnen komen. Op die vraag is het antwoord nog niet gegeven.